

HINDISTONDAGI FATVO BERISH MARKAZLARI FAOLIYATI VA ULAR TOMONIDAN CHIQUARILGAN FATVOLAR

Xo'jayev Muhsin Umarxonovich

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi

Islomshunoslik yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Mirodil Xaydarov

Ilmiy rahbar. Islomshunoslik fanlari

bo'yicha falsafa doktori dotsent (PhD)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15036902>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Hindistondagi fatvo berish markazlarining faoliyati va ular tomonidan chiqarilgan fatvolar tahlil qilinadi. Fatvo berish markazlari, asosan, diniy masalalarda musulmonlar orasida qarorlar chiqarish va diniy sohada yo'l-yo'riq ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi. Hindistonda mavjud bo'lgan turli diniy tashkilotlar va fatvo markazlari, asosan, o'ziga xos diniy qarashlar va an'analar asosida fatvolar chiqaradilar. Ushbu maqolada fatvo berish markazlarining strukturasini, ularning asosiy faoliyatini va musulmonlar jamiyatida qanday ijtimoiy, diniy va siyosiy ta'sirga ega ekanligini ko'rib chiqamiz.

Kalit so'zlar: Fatvo, muftiy, ijtimoiy, axloqiy, va siyosiy masalalar, din, siyosat, nikoh, meros, xulq-atvor, Deoband, Nadvat-ul Ulama, jamiat-e-Islami, fiqhga oid qarorlar.

Kirish. Hindiston musulmonlar jamiyati o'zining ko'p asrlik tarixiy merosiga ega bo'lib, bu mamlakatda yashovchi musulmonlar soni dunyodagi eng yirik ikkinchi diniy guruhni tashkil etadi. Ushbu jamiyatda diniy masalalarda fatvo berish markazlari muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular musulmonlar orasida diniy qarorlar chiqarish va an'anaviy hayot tarzini boshqarishda asosiy rol o'ynaydi. Hindistonda bu fatvolar asosan diniy olimlar yoki muftiylar tomonidan beriladi, ular musulmonlarning kundalik hayotida uchraydigan muammolarga diniy jihatdan echim beradi va yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

Hindistonning diniy fatvo markazlari ko'pincha o'z faoliyatini an'anaviy islomiy printsiplarga asoslab amalga oshiradilar. Ushbu markazlar mamlakatning turli hududlarida faoliyat ko'rsatib, musulmonlarning ijtimoiy, axloqiy, va siyosiy masalalariga doir qarorlar chiqaradilar. Bu markazlarning faoliyati nafaqat diniy masalalar bilan bog'liq, balki ijtimoiy jarayonlarga, madaniyatga va hatto siyosatga ham ta'sir ko'rsatadi. Fatvolar, bir tomondan, diniy an'analarni saqlashga xizmat qilsa, boshqa tomondan, turli zamonaviy muammolarni hal qilishda ko'plab bahs-munozaralarga sabab bo'ladi.

Hindistonda chiqarilgan fatvolar ko'pincha din, siyosat, nikoh, meros, xulq-atvor kabi masalalarga doir bo'ladi. Shu bilan birga, fatvo markazlarining faoliyatini nazorat qilish va ularning jamiyatdagi roli ko'p jihatdan murakkab bo'lib, ular turli siyosiy va ijtimoiy qarama-qarshiliklarga duch keladi. Hindistondagi fatvo markazlarining tarixiy rivojlanishi, ularning bugungi kundagi faoliyati va jamiyatga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, fatvolar orqali yuzaga kelgan ijtimoiy, diniy va siyosiy masalalar, ular tomonidan chiqarilgan qarorlar va bu qarorlarning musulmonlar jamiyatidagi o'rni alohida o'rganiladi.

Asosiy qism. Hindistondagi fatvo markazlari tarixan musulmonlar jamiyatida yuzaga kelgan turli ijtimoiy, diniy va siyosiy ehtiyojlarga javob sifatida shakllangan. Ularning eng mashhurlari Deoband, Nadvat-ul Ulama, Jamiat-e-Islami va boshqa diniy tashkilotlar asosida qurilgan. Ushbu markazlar o'z faoliyatini diniy ilm-fan va fiqh (islomiy huquq)ga asoslab olib

boradi¹.

Deoband islomiy maktabi, masalan, Hindistonda o'zining diniy fatvolari va qarorlari bilan mashhur bo'lib, butun dunyodagi musulmonlar uchun ta'sirli bo'lgan diniy tashkilotlardan biridir. Deoband o'zining diniy xulq-atvor va fiqhga oid qarorlarida har doim an'anaviy islomiy tafsirga tayanadi. Nadvatul Ulama esa ilmiy va diniy tafakkur markazi sifatida o'zining o'rni va ta'sirini saqlab qolgan.

Fatvo markazlarining tashkiliy tuzilishi asosan diniy olimlar, muftiylar va ulamolardan iborat bo'lib, ular jamiyatda yuzaga kelgan diniy savollarni hal qilish uchun javobgarlikni o'z zimmasiga oladi. Fatvo berish jarayoni diniy maqomga ega bo'lgan shaxslar tomonidan amalga oshiriladi va bu jarayon ko'pincha keng muhokamalar, fikr almashish va har xil diniy qarashlarni hisobga olish orqali yakunlanadi.

Fatvolar, asosan, islomiy hayotning turli jihatlarini tartibga solish uchun chiqariladi. Hindistondagi fatvo markazlari ko'plab diniy va ijtimoiy masalalarda qarorlar chiqaradi, jumladan²:

- Nikoh va oilaviy masalalar: Hindistonda musulmonlar orasida nikoh, ajralish, meros, va oilaviy tartiblar bo'yicha fatvolar tez-tez beriladi. Misol uchun, ayrim fatvolar nikohni xiyonat yoki ba'zi bir xatti-harakatlarga qarshi qat'iy javoblar sifatida chiqadi.
- Siyosiy masalalar: Fatvolar, ba'zan siyosiy qarorlar yoki mamlakatdagi qonunlar bilan bog'liq ham bo'ladi. Masalan, musulmonlar o'rtasida diniy erkinlik va huquqlarni himoya qilish, shuningdek, musulmonlarga tegishli siyosiy va iqtisodiy masalalar bo'yicha fatvolar chiqariladi.
- Ijtimoiy masalalar: Fatvolar ijtimoiy hayotda, jumladan, iqtisodiy muammolar, ijtimoiy adolat va jamiyatda qarama-qarshiliklarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, har xil ijtimoiy hodisalar, masalan, yoki qadriyatlarining kirib kelishi haqida fatvolar chiqarilishi mumkin.

Fatvolar ko'pincha jamiyatda biror diniy yoki axloqiy qarorlar o'rtasida bo'layotgan qarama-qarshiliklarni bartaraf etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Boshqa tomondan, ba'zida fatvolar ijtimoiy qabul qilinadigan qarorlar yoki an'analar bilan bog'liq bo'lgan savollarni hal qilishda turtki bo'ladi.

Fatvolar Hindistonda faqat diniy yoki axloqiy masalalarni tartibga solish bilan cheklanib qolmaydi, balki ular siyosiy va ijtimoiy ta'sirga ham ega. Ba'zida fatvolar jamiyatda qat'iy qarashlar va diniy intizomni saqlashga yordam beradi, lekin boshqa paytlarda ular ijtimoiy normalar va zamonaviy qadriyatlar bilan ziddiyatga tushishi mumkin.

Masalan, Hindistonning turli hududlarida chiqarilgan fatvolar ba'zan hukumatning qarorlariga qarshi chiqish yoki diniy erkinlikni himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, fatvolar ijtimoiy siyosatning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi va jamiyatdagi adolatni va tenglikni ta'minlashda muhim omil bo'lishi mumkin.

Hindistonning fatvo markazlari zamonaviy dunyo bilan turli darajalarda o'zaro aloqada bo'lishadi. Masalan, ba'zi fatvo markazlari internet va boshqa texnologiyalar yordamida o'z fatvolarini keng auditoriyaga yetkazishga harakat qilmoqdalar. Biroq, bu markazlar har doim zamonaviylikka moslashishga qarshi bo'lishi mumkin, chunki ko'p hollarda ular an'anaviy

¹ Hussain, A. "Hindistonda fiqh ilmini o'rganish: Usul al-fiqh va ijtimoiy nuqtai nazardan." Hindiston Islomiy Ilmlari. 2020.

² B. Rustamov. Islom va Hindiston madaniy aloqalari. – Toshkent: Yangi Asr Avlodi, 2019.

islomiy printsiplarga sodiq qolishni afzal ko'rishadi³.

Hindistonning fatvo markazlarining bunday qaramligi ba'zan ularning ijtimoiy va siyosiy rivojlanishga bo'lgan yondashuvini cheklaydi. Biroq, bugungi kunda bir qator fatvo markazlari jamiyatda ijtimoiy adolatni ta'minlash, ayollar huquqlarini himoya qilish va boshqa zamonaviy masalalarda ilg'or qarorlar chiqarishga intilmoqda.

Xulosa. Darhaqiqat, Hindistondagi fatvo berish markazlari musulmonlar jamiyatida muhim diniy va ijtimoiy rol o'ynaydi. Ular, asosan, diniy masalalar bo'yicha qarorlar chiqarish, musulmonlarning kundalik hayotidagi muammolarni hal etish va diniy an'analarni saqlashda asosiy markaz bo'lib xizmat qilishi namoyon bo'ldi. Fatvo markazlarining eng yiriklari, masalan, Deoband va Nadvatul Ulama, o'zlarining diniy qarorlari va fatvolari orqali nafaqat Hindistonda, balki butun dunyo bo'ylab musulmonlar orasida ta'sir ko'rsatganini bilishimiz mumkin.

Shuningdek, fatvo berish markazlarining faoliyati diniy ilm-fan, fiqh, va an'anaviy islomiy tafsirlarga asoslangan. Ular turli diniy savollarni, jumladan, nikoh, ajralish, meros, va boshqa muhim masalalarni hal qilishda katta ahamiyatga ega. Bundan tashqari, fatvolar siyosiy va ijtimoiy muammolarni hal qilishda ham o'z rolini o'ynaydi, masalan, musulmonlarning huquqlarini himoya qilish yoki diniy erkinlikni ta'minlash borasida ham fatvolar chiqariladi.

Fatvo markazlari, shuningdek, Hindistonda o'zaro diniy va madaniy ko'p ranglilikni inobatga olgan holda, ba'zi zamonaviy masalalarda qarama-qarshiliklarga duch keladi. Masalan, jamiyatda ayollar huquqlari, zamonaviy ta'lim, texnologiya va ijtimoiy adolat kabi mavzularda fatvolar ko'pincha bahsli va ijtimoiy ziddiyatlarni keltirib chiqaradi. Ushbu markazlar har doim zamonaviy dunyo bilan moslashishga intilishadi, ammo ko'p hollarda an'anaviy islomiy qarashlar va prinsiplar asosida faoliyat ko'rsatadilar.

Shunday qilib, Hindistonning fatvo markazlari musulmonlar orasida ijtimoiy adolatni ta'minlashda, diniy intizomni saqlashda va zamonaviy muammolarni hal qilishda muhim vositalardan biri hisoblanadi. Biroq, ularning faoliyati va fatvolari zamonaviy dunyo va ijtimoiy o'zgarishlar bilan mos kelishi uchun ba'zi o'zgarishlarni talab qiladi. Jamiyatda yuzaga kelgan yangi ehtiyojlar va zamonaviy qadriyatlar bilan bog'liq muammolarni hal qilishda, fatvo markazlarining o'z faoliyatini yangilash va zamonaviy masalalarni hisobga olish zarurati bor.

Xulosa qilib aytganda, Hindistondagi fatvo berish markazlari o'zining diniy, siyosiy va ijtimoiy ta'siriga ega bo'lsa-da, ularning kelajagi ko'plab ijtimoiy o'zgarishlar va global jarayonlarga qarab shakllangan. Fatvolar va fatvo markazlarining jamiyatdagi o'rni va ta'siri, jamiyatdagi diniy va ijtimoiy moslashuvlarning davom etishi bilan yanada rivojlanishi kutilmoqda. Bu esa, Hindistondagi musulmonlar jamiyatining diniy va ijtimoiy taraqqiyotiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar/Используемая литература/References:

1. Hussain, A. "Hindistonda fiqh ilmini o'rganish: Usul al-fiqh va ijtimoiy nuqtai nazardan". Hindiston Islomiy Ilmlari. 2020.
2. A. Nosirov. Islom huquqi tarixi. – Toshkent: Adolat nashriyoti, 2012.

³ A. Nosirov. Islom huquqi tarixi. – Toshkent: Adolat nashriyoti, 2012. – B. 65.

3. M. Yusupov. Hindiston musulmonlari va islomiy madaniyat. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2016.
4. Rashid Ahmad. Hindiston musulmonlari: tarixiy va huquqiy tahlil. – Dehli. 2014.
5. Shayx Muhammad Sodik Muhammad Yusuf. Fiqhiy yoʻnalishlar va kitoblar. – T.: Hilol-nashr, 2022.